

Συμβουλευτική για την απασχόληση: πειθαρχικός μηχανισμός προσαρμογής ή έναυσμα για χειραφετική κριτική στάση;

Εισήγηση στην Ημερίδα «Επαγγελματική Συμβουλευτική: σύγχρονες προκλήσεις και εξελίξεις στον μεταβαλλόμενο κόσμο της εργασίας».
Διαδικτυακή εκδήλωση, 10/2/22

Γιώργος Τσιώλης
Καθηγητής
Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

tsiolisg@uoc.gr

http://sociology.soc.uoc.gr/?page_id=400

<http://crete.academia.edu/GiorgosTsiolis>

https://www.researchgate.net/profile/Giorgos_Tsiolis

Περιεχόμενα.

- Πώς ερμηνεύεται η ιδιαίτερη βαρύτητα που αποκτά η συμβουλευτική στις σύγχρονες κοινωνίες;
- Πότε κινδυνεύει η συμβουλευτική για την απασχόληση να μετατραπεί σε έναν πειθαρχικό μηχανισμό προσαρμογής των εργαζομένων ή των αναζητούντων εργασία στα κελεύσματα του νέου ευέλικτου καπιταλισμού;
- Με ποιους τρόπους μπορεί να παράσχει εναύσματα για την ανάπτυξη μιας κριτικής, χειραφετικής στάσης από την πλευρά των εργαζομένων.

- Οι δυτικές κοινωνίες, από τη δεκαετία του '70, χαρακτηρίζονται από ένα νέο κύμα εξατομίκευσης, που άλλαξε ριζικά τη σχέση ατόμου – κοινωνίας.
- Σειρά εξελίξεων που οδήγησαν σε αυτό
 - ✓ η σημαντική οικονομική ανάπτυξη,
 - ✓ η διεύρυνση των μεσαίων στρωμάτων,
 - ✓ η αναδιανομή του κοινωνικού πλούτου εις όφελος των μεσαίων και των κατώτερων στρωμάτων,
 - ✓ η ενίσχυση του κράτους πρόνοιας,
 - ✓ η αύξηση της κατανάλωσης,
 - ✓ η κοινωνική κινητικότητα με βασικό όχημα την πανεπιστημιακή εκπαίδευση,
 - ✓ η πρόσβαση ανθρώπων από διαφορετικά στρώματα σε νέους διαφοροποιημένους τρόπους ζωής μέσω της κατανάλωσης, των ταξιδιών, των νέων τεχνολογιών ενημέρωσης και επικοινωνίας.

Νέο κύμα εξατομίκευσης

- Στις σύγχρονες κοινωνίες:
 - ❖ (α) η ένταξη του ατόμου σε συλλογικότητες, όπως είναι η οικογένεια, το συγγενικό δίκτυο, η κοινότητα, η κοινωνική τάξη – παραμένει μεν σημαντική για την εξέλιξη της ζωής του, δεν καθορίζει όμως με άμεσο και αποκλειστικό τρόπο τη βιογραφική του διαδρομή.
 - ❖ (β) έχουν αυξηθεί σημαντικά – αν και όχι ισόποσα - οι δυνατότητες βίωσης και δράσης, ο πλουραλισμός των τρόπων ζωής και το φάσμα των επιλογών που διαθέτει το άτομο για να οργανώσει τη ζωή του.
 - ❖ (γ) η ένταξη του ατόμου σε συλλογικότητες δεν του παρέχει πλέον αδιαμφισβήτητους άξονες, για να οργανώσει τον ολόένα και πιο πολύπλοκο κοινωνικό κόσμο.

- Το άτομο οφείλει να επιλέξει και να πάρει αποφάσεις, χωρίς να διαθέτει πια αδιαμφισβήτητα και κοινώς αποδεκτά κριτήρια για τις επιλογές του και χωρίς να μπορεί να προβλέψει με ασφάλεια τις συνέπειες των επιλογών αυτών.
- Η αύξηση της δυνατότητας επιλογής δεν βιώνεται μόνον ως ελευθερία αλλά και ως καταναγκασμός.
- Η ζωή του σύγχρονου εξατομικευμένου υποκειμένου ως μια ζωή *πειραματική*.
- Οι σύγχρονες βιογραφίες χαρακτηρίζονται από συχνές ανακατατάξεις και μεταβολές - από το στοιχείο της ενδεχομενικότητας, που σημαίνει ότι τίποτε δεν είναι εκ των προτέρων καθορισμένο ή διασφαλισμένο. (Βιογραφίες διακινδύνευσης).
- Τα άτομα καλούνται να συνάψουν μια αναστοχαστική σχέση με τον εαυτό τους. Να εποπτεύουν, να επεξεργάζονται αλλά και να σχεδιάζουν τη διαδρομή του βίου τους. Αυτό το κάνουν παράγοντας βιογραφικές κατασκευές.

Ο ρόλος της συμβουλευτικής στις κοινωνίες της διακινδύνευσης

- Ο σύγχρονος άνθρωπος καλείται συχνά:
 - ❖ να επεξεργάζεται μεταβολές και ανακατατάξεις στη ζωή του,
 - ❖ να αποκαθιστά τη συνέχεια και τη συνεκτικότητα της ταυτότητας και του βίου του,
 - ❖ να ανασηματοδοτεί τον εαυτό του και να αναπροσανατολίζει τις βιογραφικές του επιλογές εντός ραγδαία μεταβαλλόμενων περιβαλλόντων και απροσδιόριστων οριζόντων.
- Σε αυτές τις διαδικασίες αναζητά τη συνδρομή των «ειδικών», και αυτοί είναι, μεταξύ άλλων, και οι επαγγελματίες της συμβουλευτικής.

Η συμβουλευτική ως συστατικό στοιχείο των «ενεργητικών» πολιτικών για την απασχόληση

- Η αναβάθμιση του ρόλου της συμβουλευτικής συνδέεται και με τη γενικότερη αλλαγή φιλοσοφίας που καταγράφεται στα συστήματα κοινωνικής πολιτικής κατά τις τελευταίες δεκαετίες:
 - ❖ εξατομικευμένη προσέγγιση των «αποδεκτών» των κοινωνικών παροχών,
 - ❖ οι διάφορων ειδών δυσμενείς καταστάσεις και κρίσεις κατανοούνται ως εξατομικευμένες διακινδυνεύσεις,
 - ❖ ενδεδειγμένος τρόπος αντιμετώπισης τέτοιων καταστάσεων: η υποστήριξη των ατόμων στο να αναπτύσσουν μια ενεργητική ατομική στρατηγική για την έξοδό τους από την κρίση,
 - ❖ προϋπόθεση για τη συμμετοχή σε μέτρα κοινωνικής προστασίας: η δική τους ενεργοποίηση.

Η συμβουλευτική για την απασχόληση ως πειθαρχικός μηχανισμός προσαρμογής;

- Κίνδυνος να μετατραπεί ο σύμβουλος εργασίας σε ένα είδος gatekeeper που θα ελέγχει την πρόσβαση σε υπηρεσίες και αγαθά και θα αποκλείει από αυτά, ως μη επαρκώς «ενεργοποιημένους», εκείνους που τα έχουν πραγματικά ανάγκη.
- Κίνδυνος να λειτουργεί μια πολιτικά και ιδεολογικά αστόχαστη συμβουλευτική ως εργαλείο πειθάρχησης και «πραγμοποίησης» των ατόμων στις κοινωνίες του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού.

Το πρότυπο του σύγχρονου εργαζομένου σύμφωνα με το πνεύμα του νέου ευέλικτου καπιταλισμού

- Καθολική οργανωτική και ρυθμιστική αρχή του κράτους και της κοινωνίας στις κοινωνίες του νέου (ευέλικτου) καπιταλισμού: η λογική της αγοράς
- Ο έλεγχος των ατόμων: «έλεγχος μέσω της αυτονομίας».
- Τα άτομα ωθούνται να παράγουν έναν επιχειρηματικό εαυτό.
- Στο πεδίο της απορυθμισμένης αγοράς εργασίας οι σύγχρονοι εργαζόμενοι θα πρέπει να λειτουργούν ως επιχειρηματίες της εργατικής τους δύναμης.
- Ενεργή και συστηματική προαγωγή του προσωπικού τους κεφαλαίου, δηλ. της εργατικής τους δύναμης, που δεν περιλαμβάνει μόνο τις επαγγελματικές δεξιότητες αλλά το σύνολο της υποκειμενικότητάς τους και των προσωπικών τους πόρων.
- Διαπερατότητα της εργασίας και της ιδιωτικής ζωής.
- Ανάληψη ρίσκου.
- Ανταγωνισμός ακόμη και με τον ίδιο τους τον εαυτό (διαρκής αυτο-υπέρβαση).
- Με δική τους ευθύνη και ενεργοποίηση: δημιουργικοί, ευέλικτοι, πολυσθενείς, κινητικοί, μη δεσμευση, προσαρμοστικοί.
- Διασφάλιση της απασχολησιμότητας.

Μια συμβουλευτική για την απασχόληση με χειραφετικό-κριτικό προσανατολισμό

- Υιοθετεί μια μετασχηματιστική λογική, που περιλαμβάνει στους στόχους της τη μεταβολή των δομών και των περιβαλλόντων πλαισίων μέσω της ατομικής και συλλογικής δράσης.
- Στέκεται κριτικά έναντι της υποτιθέμενης προσωπικής ευθύνης των πληττομένων για την ίδια τους την κατάσταση.
- Λειτουργεί διαφωτιστικά, αποκαλύπτοντας τους κοινωνικούς μηχανισμούς και τους καταναγκασμούς, στους οποίους υπόκειται το άτομο.
- Αρνείται την αποπολιτικοποίηση των κοινωνικών προβλημάτων.
- Δεν εγκλωβίζεται σε μια θεώρηση της ένταξης ή του αποκλεισμού από την εργασία ως τεχνικών προβλημάτων.
- Κατανοεί την κάθε περίπτωση εντός του κοινωνικού της πλαισίου, βάσει της ιστορικής της διαμόρφωσης και της πολυπλοκότητάς της.
- Διερευνά δυνατότητες συλλογικής δράσης των υποκειμένων, πολιτικής τους και συνδικαλιστικής τους ενεργοποίησης ή αυτοοργάνωσης και τις ενισχύει.
- Ενισχύει τον κριτικό αναστοχασμό των συμβούλων έναντι του έργου και του ρόλου τους.